

УДК: 78.03(477)(092) В. Гошовський

ПИТАННЯ МУЗИЧНИХ ДІАЛЕКТІВ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ ВОЛОДИМИРА ГОШОВСЬКОГО

Володимир ПАСІЧНИК

*Інститут дослідження бібліотечних мистецьких ресурсів,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника,
вул. Бібліотечна, 2, Львів, Україна, 79602
тел.: (+38032) 261 55 12, e-mail: pasichnyk_v@i.ua*

Розглянуто наукову спадщину В. Гошовського, зокрема, його дослідження у галузі музичних діалектів. Музично-діалектологічний метод вчений поступово напрацьовував з 1955 року, опираючись на теоретичні засади Філарета Колесси, Бели Бартока та інших дослідників народної музики. Базою для дослідження музичних діалектів послужила народно-пісенна творчість українців Закарпаття.

Ключові слова: фольклористика, Закарпаття, народна пісня, музичний діалект, тривірневий аналіз народної пісні, пісенний жанр, пісенний тип.

Музична діалектологія, як і інші дисципліни такі, як фоноархівознавство, історіографія музичного фольклору, історико-порівняльне етномузикознавство, музичне слов'язознавство, типологія, структурна лінгвістика, етнопсихологія, експериментальне етномузикознавство зайняла чільне місце у фольклористиці. Засновником музичної діалектології в Україні, за словами В. Гошовського, був видатний український фольклорист Філарет Колесса [4, с. 70]. Ще у 1920-х роках Ф. Колесса звернув увагу на наявність українських музичних діалектів, “що витворилися на українській території та здебільшого покриваються з діалектами мови” [8]. Попри те, що В. Гошовський вважав першим у цьому напрямку наукових досліджень Ф. Колессу, треба зауважити, що цього питання торкнувся значно раніше (1906) С. Людкевич у передмові до першого тому “Галицько-руські народні мелодії”. Він не використовував словосполучення “музичний діалект”, проте писав: “Східна Галичина, як західна окраїна українсько-руських земель, під оглядом географічним і племінним доволі різномірна, ще й до того окружена з заходу і полудня чужими і дуже різними племінними елементами, творила і творить пригідний ґрунт для перехрещування різних осередкових і зовнішніх впливів і тому на своїм порівняно невеликім просторі виказує (подібно, як у мові) не тільки в подрібних прикметах, але й в основі мелодій значні етнографічні різниці – мабуть далеко більші, ніж російська Україна” [9, с. 194]. Одна із причин, чому В. Гошовський не згадав С. Людкевича у цьому контексті, могла критися у недоступності до цієї праці. Не згадав учений і Б. Бартока, Я. Стеншевського та Я. Ягамаша, проте вже у наступній,

значно розширеній “Музичні архаїзми та їх діалектні особливості на Закарпатті” посилається на праці згаданих фольклористів.

Музично-діалектологічний метод поступово напрацьовував В. Гошовський з 1955 року. По суті, він застосовував його на початку своєї фольклористичної діяльності, базуючись на теоретичних засадах спочатку Ф. Колесси, а згодом Б. Бартока та інших дослідників народної музики. Багато у цьому напрямі досліджень допоміг йому Й. Дзензелівський – визначний український мовознавець, фахівець з історії української мови, української та слов’янської діалектології, лексикології, лексикографії та лінгвогеографії. В. Гошовський розпочав досліджувати музичні діалекти Закарпаття у польових умовах і за багато років такої практичної діяльності здобув глибокі знання у теоретико-методологічному плані, а також у практичному, записавши достатню кількість пісенного матеріалу. Для В. Гошовського було важливим показати конкретні відмінності музичних діалектів на окресленій території, з’ясувати, що являють собою власне місцеві особливості, за якими напрямками слід вивчати діалектні варіанти, яку методику використовувати.

У першій фаховій публікації “До питання про музичні діалекти Закарпаття” В. Гошовський виклав основи застосованого ним діалектологічного методу. Матеріалом для виявлення діалектних відмінностей послужила коломийка, інші жанри не бралися до уваги. Для того, щоб музична діалектологія постала як наукова дисципліна, на думку вченого, необхідно: “1) мати достатню кількість пісенного матеріалу з усіх районів, 2) розробити систематизацію матеріалу і 3) знайти закономірності музичного мислення і музичної мови народу” [4, с. 71].

Вирішити ці проблеми В. Гошовський запропонував у такий спосіб: 1) існуючий фонд закарпатських народних пісень доповнити власними записами з усіх районів області, 2) матеріал систематизувати за територіальними ознаками та за тематикою. На жаль вчений не вказав, який це “існуючий фонд”, очевидно малося на увазі “Народні пісні з південного Підкарпаття” Ф. Колесси (Ужгород, 1923), “Руськи народні пісні з Подкарпатской Руси” Ф. Колесси (Прага, 1923), “Народні пісні подкарпатских русинов” Д. Задора, Ю. Костьо, П. Милославського (Ужгород, 1944), проте назвав кількість пісень – “біля 1000” [4, с. 71], що послужили матеріалом для дослідження.

Порівнюючи записи пісень, В. Гошовський виявив дві основні групи музичних діалектів на Закарпатті: 1) група “А” – північно-гірські діалекти, 2) група “Б” – південно-передгірські. Важливо наголосити, що вчений окреслив діалекти, які згодом підтвердив в антології-монографії “Украинские песни Закарпатья”, серед них марамороський та ужанський. Суттєвою ознакою статті В. Гошовського “До питання про музичні діалекти Закарпаття” є заувага про східнославацькі впливи, цілком можливо, що вже тоді у нього зародилася ідея порівняльного дослідження українсько-словацьких взаємозв’язків у музичному фольклорі.

Вдруге ідею дослідження музичних діалектів В. Гошовський повторив у праці “Музичні архаїзми та їх діалектні особливості на Закарпатті”, що була підготовлена як доповідь до наукової сесії Ужгородського державного університету у 1959 році. Учений значно розширив межі порушеної ним теми. По-перше, він опирався не тільки на праці Ф. Колесси, як це було у першій статті, а дав посилання на праці Б. Бартока, Я. Ягамеша, Я. Стеншевського.

По-друге, за аналогією до мови, “де музичний період пісні, в якому міститься квінтесенція музичної думки, розглядається як якийсь повідомлення, що здійснюється за допомогою одного (простого або складного) речення” [12, арк. 2], музичний

період можна піддати аналізу на трьох рівнях: синтаксичному, морфологічному та фонетичному.

По-третє, В. Гошовський наголосив на потребі використання відповідного питальника для запису пісень. Слово “питальник” учений вперше ввів у цій праці, що підтверджує надання йому важливого значення у процесі дослідження музичних діалектів. На думку вченого “в ньому, крім запитань, які придатні тільки для пісень одного жанру [...], повинні бути також мелодії найбільш поширених на зазначеній території пісень” [12, арк. 2].

По-четверте, вчений істотно розвинув деякі принципи діалектологічних досліджень, що зводилися до:

1) Систематизації пісень за типовими ознаками:

- а) пісні однієї ритмічної структури (напр. 5+5, 6+6, 4+4+6 тощо),
- б) пісні з однаковою мелодичною формою (напр. ААВА, АВВА),
- в) пісні одного жанру (обрядові – весільні, щедрівки, колядки), колискові, історичні.

2) Виявлення спільних рис або варіантності та фіксації відсутності того чи іншого музичного явища.

3) Картографуванні отриманих даних.

На відміну від попередньої статті, де матеріалом для дослідження В. Гошовському послужив виключно жанр коломийки, у цьому разі питання музичних діалектів учений розглянув на основі колядок (щедрівок). Маючи достатню кількість записаного музично-фольклорного матеріалу, вчений по суті опирався на власні записи, здійснені у 31 селі та записи ще з 11 сіл, що опубліковані у збірниках “Народні пісні з південного Підкарпаття” Ф. Колесси (Ужгород, 1923) та “Народні пісні подкарпатських русинів” Д. Задора, Ю. Костьо, П. Милославського (Ужгород, 1944). Таким чином у розпорядженні В. Гошовського було 49 мелодій із 42 населених пунктів 12 районів області. Піддавши мелодії скрупульозному аналізу на трьох рівнях, вчений виявив на Закарпатті три типи колядок:

1) Тип А – простий період з трьома фразами і ритмічною структурою 5+5+4.

2) Тип В – складний період з двома реченнями та шістьма фразами і ритмічною структурою 2(5+5+3).

3) Тип С – складний період типу В з розширеним другим реченням на одну фразу: 5+5+3//5+5+5+3.

Розглянута праця В. Гошовського у напрямі дослідження музичних діалектів показала, що колядки, які побутують на Закарпатті, при наявності багатьох спільних рис, мають значні діалектні відмінності. По суті, ідея В. Гошовського, стосовно вивчення музичних діалектів, сприяла створенню нових аналітичних методів.

Праця В. Гошовського “Музичні архаїзми та їх діалектні особливості на Закарпатті” побачила світ лише у 1964 році, її текст увійшов окремим підрозділом до статті “Фольклор і кібернетика” [3, с. 75–78], а поодинокі аспекти В. Гошовський повторив і розширив у праці “Методи і перспективи сучасної музичної діалектології та мелогеографії”. У ній розглядаються методологічні принципи музичної діалектології та мелогеографії, можливість їхнього застосування на практиці.

В основу методу музично-діалектологічного аналізу вченим була покладена звичайна аксіома: куплетна форма народних пісень обумовлює лаконічність музичного виразу.

Другим, не менш важливим, питанням методології постала систематизація пісень для порівняльного аналізу за такими принципами: 1) пісні одного жанру; 2) пісні однієї метро-ритмічної структури; 3) пісні однієї мелодичної форми.

Застосування порівняльного методу для аналізу музично-синтаксичних, морфологічних та фонетичних явищ є третім принципом методології В. Гошовського. Завдяки цьому принципу можна виявити спільні риси, варіантність (“діалектність”) або відсутність того чи іншого явища, або риси в наспіві. Одержані таким способом дані, що характеризують діалектну відмінність пісень, картографуються за допомогою умовних знаків. Цей метод дав міцну та широку основу для мелогеографії, для складання музично-діалектологічних та музично-етнічних атласів. У цій статті, крім дослідження музичних діалектів, В. Гошовський торкнувся питання мелогеографії.

Зосередившись на вивченні музичних діалектів, В. Гошовський все ж таки пильно стежив за виданням збірників народної музики іншими дослідниками. Сформовані погляди на фольклористику вчений прискіпливо приміряв до різних видань і до кожного з них мав свої застереження. Так, у 1960 році вийшла у світ гостра, ґрунтовна і принципова рецензія В. Гошовського на збірку М. Кречка “Закарпатські народні пісні” [6, с. 128–131].

Авторська назва рецензії була дещо іншою, а саме “Недоліки однієї збірки”. Проте редактори перейменували її на “Збірник закарпатських народних пісень”, тим самим суттєво змінивши акцентуацію В. Гошовського. Критика рецензента стосувалася буквально всіх сторін збірки.

Особливо гостро В. Гошовський піддав критиці текст передмови, назвавши її поверхневою та суперечливою. В оригінальному варіанті рецензії вчений підкреслив, що збірка рясніє “антиісторичними твердженнями, ненауковою характеристикою пісень, плутаними та суперечливими висновками”. В. Гошовський звернув увагу на те, що М. Кречко, всупереч історичній правді, замовчував дорадянські видання, хоча використав із них майже шістьдесят відсотків пісень. Зовсім невдалою назвав В. Гошовський характеристику особливостей української народної музики, здійснену М. Кречком. Вчений зазначив, що “перелік різних музикознавчих термінів нічого не говорить читачу, але свідчить про малограмотність самого упорядника. Чи не краще і не доцільніше було скористатись характеристикою закарпатських пісень, яку дав академік Ф. Колесса”. Важко не погодитися з висновками В. Гошовського, читаючи такий аналітичний текст М. Кречка: “Поруч з мажоро-мінором у піснях дуже часто домінують міксолідійський, дорійський і фрігійський лади з типовим “українським” кадансовим закінченням. Багата мелодика, часта зміна оригінальних ритмів поряд з глибокопоетичним текстом надають українським народним пісням Радянського Закарпаття незабутньої привабливості і яскравого національного колориту” [6, с. 128]. Значну частину рецензії В. Гошовський присвятив аналізу текстів пісень, навівши чимало прикладів їхньої свавільної переробки М. Кречком.

Численні помилки та недоречності, на котрі звернув увагу В. Гошовський, можна звести до кількох положень:

- 1) відсутність змістовної передмови;
- 2) брак кваліфікованої характеристики народнопісенної творчості;
- 3) невдала спроба характеристики народної музики Закарпаття;
- 4) недосконала жанрова систематизація пісень;
- 5) намагання підігнати окремі слова й вирази до норм української літературної мови, що в багатьох випадках привели до перекручення змісту пісень;
- 6) редагування мелодій;
- 7) неповна паспортизація пісень;
- 8) відсутність обов’язкової фахової рецензії.

Невипадково ми звернули увагу на цю рецензію, адже піддаючи критиці збірку М. Кречка “Закарпатські народні пісні” В. Гошовський, по суті, задекларував свої погляди на подібний напрямок фольклористичної діяльності, виходячи, в першу чергу, із наукової доцільності.

Ще за рік до виходу в світ збірки М. Кречка, етномузиколог, виношуючи власну ідею видання збірки українських пісень Закарпаття, поділився своїми думками про цю проблему з головним редактором видавництва “Советский композитор” Сергієм Аксюком: “Перш ніж видавати збірку, мені б хотілося доповнити її піснями досі недосліджених районів, фотографіями, що характеризують географічне розташування окремих районів, їх етнографічні й антропологічні особливості. Передбачувану збірку можна було б забезпечити вступною статтею, коментарями до пісень, систематичними реєстрами з тематики, структури, ритмічних схем і особливостей ладів пісень” [11].

Для порівняння з цією рецензією варто взяти іншу рецензію В. Гошовського, що була написана на збірку К. Веттерла “Lidové písně a tance z Valašskokloboucka” [7]. Підкресливши важливі риси, “які характерні для кожного серйозного наукового видання” [7, с. 146], тобто, точність запису мелодії та тексту, докладну наукову паспортизацію матеріалу, історичну довідку, вчений відзначив, що все це зроблено на високому науковому рівні. Цінність збірки, на думку В. Гошовського, полягає у комплексному дослідженні музичної культури, що здійснено завдяки колективній праці фольклористів, істориків, хореографів та діалектологів на одній суцільній етнографічній території. Подібну ж концепцію В. Гошовський використав у своєму виданні “Українські пісні Закарпаття”.

Етномузиколог розвивав тему музичних діалектів і в подальших працях, таких як “Роль мелогеографії в ареально-комплексних дослідях Карпат”, “Социологический аспект музыкальной этнографии”. В. Гошовським була розроблена методика аналізу народної музики, що задовольняє основні вимоги діалектології як науки. Пісня, що ототожнюється з вокальним періодом, піддається:

1. Синтаксичному аналізу – мелодична форма, структура вірша, взаємовідношення частин на інтонаційному рівні.
2. Морфологічному аналізу – аналізу музичних фраз, їхньої ритміки мелодичного контуру, метра, стрибків і ходів у мелодії.
3. Фонетичному аналізу – ладових систем періоду, звукоряду, амбітуса, мелодичних фігурацій.

На думку вченого, необхідною умовою для збирання та фіксації музичних діалектів є створення відповідного спеціального питальника, в якому окрім запитань, що стосуються окремих пісенних жанрів, повинні бути тексти перших двох куплетів, їх зміст та наспіви, найбільш поширені в даному районі пісень. Як бачимо, структуру питальника вчений значно розширив, впровадивши декілька важливих пунктів, що відповідали його методологічним засадам.

Подібну методику В. Гошовський запровадив у систематизацію збірки-антології “Українські пісні Закарпаття”, що вийшла у 1968 році. Музичний діалект, як і мовний, створюється протягом століть у зв’язку з історичними, соціально-економічними, географічними умовами, а також в результаті взаємодій різних етнічних груп всередині народу і взаємовпливу двох сусідніх народів. Кожна діалектна особливість має свою власну межу – ізоглос. В. Гошовський багато років досліджував в польових умовах музичні діалекти Закарпаття і досягнув глибоких знань цього матеріалу.

Для нього було важливим показати конкретні відмінності музичних діалектів на окресленій території. Дослідник з'ясував, що являють собою власне місцеві особливості, за якими напрямками слід вивчати діалектні варіанти, яку методику використовувати.

Дослідження музичних діалектів В. Гошовським були пов'язані з компаративізмом. Вчений на початку вивчення музичних діалектів використовував порівняльний метод. В. Гошовський виходив із теорії, що нема єдиного фольклору українського чи малярського, чи якогось іншого, немає єдиної української мови, хіба що літературна.

Ще раз цю ідею В. Гошовський повторив у доповіді “К вопросу о некоторых чертах общности музыкального фольклора славян”, яку підготував для VIII Міжнародного конгресу антропологічних та етнографічних наук, що відбулася в Москві у 1963 році. На жаль, текст цієї доповіді отримав негативну рецензію, яку написала С. Грица, заключний абзац завершувався таким текстом: “Ввиду того, что работа не является оригинальным исследованием, а принципы анализов не соответствуют требованиям, предъявляемым советской фольклористике, Укр[аинский] респ[убликанский] Оргкомитет по подготовке VIII Междунар[одного] конгресса этнографов и антропологов УССР [...] не считает возможным рекомендовать доклад В. Л. Гошовского для оглашения на заседаниях конгресса” [10, с. 27–28].

В. Гошовський розробив абсолютно чітку систему методів дослідження музичних діалектів і формування на їх основі наукової дисципліни – музичної діалектології. Вчений був впевнений, що такі дослідження варто починати на малій території, яку він називав “фольклорною базою”. Для В. Гошовського “фольклорною базою” була зона Закарпаття і Карпат, а отже визначальні наукові експерименти проводилися саме в цьому регіоні, теоретичні та практичні питання музичної діалектології та мелогеографії апробувалися вченим на цих теренах. Етногенетичні дослідження Карпат, можливо й будь-якої іншої території, В. Гошовський ставив у пряму залежність від розвитку мелогеографії, яку він бачив самодостатньою, самостійною дисципліною. “Мелогеографія, – за визначенням В. Гошовського, – двоярусна емпірична дисципліна, метод якої на синхронічно-описовому рівні є індуктивним, а на пояснювальному (теоретичному) рівні – гіпотетико-дедуктивний. Завдячуючи такому підходу мелогеографія набирає характеру складної наукової системи, що може користуватися методами природних і точних наук” [1, с. 124]. У статті “Етногенетичні аспекти мелогеографії” В. Гошовський трактує мелогеографію, як “науку, яка досліджує аутентичний музичний фольклор під кутом зору територіального поширення цілісних об'єктів або їх елементів” [5, с. 318].

За В. Гошовським методика мелогеографічних досліджень охоплює питання:

- роботи в теренах – фіксація даних за спеціальним питальником, в якому зазначені пісенні типи, жанри, мелодії, поетичні тексти;
- класифікації музичного матеріалу – класифікація здійснюється за пісенними типами, спочатку в рамках відповідного жанру, а потім – незалежно від нього;
- аналіз музичного матеріалу здійснюється на трьох рівнях: музично-синтаксичному, морфологічному та фонологічному;
- картографування музичних явищ та елементів полягає у фіксації на окремих контурних картах даних музичного аналізу.

Об'єктом мелогеографії В. Гошовський вибрав традиційний обрядовий музичний фольклор (колядки, пісні на Маланку, гаївки, весільні ладкання, пісні-діалоги та пісні коломийкової структури), дослідження якого з позицій мелогеографії потребує

здійснити такі кроки: а) виявити ареал пісенних жанрів та типів і їх діалектних відмін, б) визначити музичні діалекти та межі їх поширення, в) скласти музично-діалектологічні, типологічні, жанрові та музично-етнічні карти.

Реалізувавши поставлені завдання, В. Гошовський дійшов такого висновку: а) серед обрядових пісень тільки колядки мають загальне поширення майже на всій території Карпат, б) інші обрядові і функціонально-регламентовані пісні, а також пісні коломиїкової структури утворюють більші або менші замкнені ареали, які не співпадають ні з етнічними, ні з мовно-діалектними, ні етнографічними ареалами, в) конфігурації пісенних типів на карті здебільшого відповідають ареалам музичних діалектів, проте тільки частково збігаються з межами окремих мовних діалектів, г) територія поширення деяких пісенних типів обрядових пісень в Карпатах і за їх межами (наприклад, на Моравії та Балканах) вказує на шляхи міграції карпатського населення – носія відповідної моделі музичного мислення, д) особливої уваги заслуговують так звані “пусті місця” на жанрово-типологічній карті, які свідчать про відсутність серед гомогенного за мовними та етнографічними даними населення загальновідомих в інших місцях Карпат та України жанрів і типів.

Важливість такого типу дослідження не викликає жодних сумнівів, а навпаки спонукає до запозичення методологічних засад і їх широкого використання на іншій території України. Зрештою, це й здійснюється такими вченими як І. Клименко, Ю. Рибак, М. Скаженік, які провадять свої дослідження на Великому Поліссі.

Методика діалектологічного дослідження була впроваджена В. Гошовським у загальну концепцію збірки-антології “Українські пісні Закарпаття” [2], що послідовно втілювалася від запису народної музики (вибір регіону, села, інформантів, жанрів, їх музичних особливостей) до її систематизації. Безперечно, цю збірку можна назвати своєрідним підсумком експедиційної та наукової діяльності В. Гошовського за період 1955–1965 років. Шлях до цієї монографії був довгим і логічно пролягав через низку публікацій, пов’язаних з народною піснею Закарпаття: “До питання про музичні діалекти Закарпаття”, “Деякі особливості історичного розвитку української народної пісні на Закарпатті”, рецензію на збірку М. Кречка “Закарпатські народні пісні”. Непростим він був з огляду на вихід у світ цього видання, адже вченому довелося і тут відчути вплив тодішньої системи.

Торкнемося коротко передісторії видання. Видання збірника було здійснене у Москві, оскільки українське видавництво “Музична Україна” відмовило В. Гошовському в опублікуванні роботи, мотивуючи це заформалізованістю та складністю наукової концепції збірника. Крім того редактор видавництва вимагав адаптувати тексти народних пісень, які були подані вченим зі збереженням всіх мовно-діалектних особливостей, до норм літературної мови та вилучити всі покажчики. З цим В. Гошовський категорично не погодився, адже мав на це свій погляд, і цілковито його дотримувався.

Вчений звернувся до видавництва “Советский композитор” у Москві, де і був надрукований цей збірник у тому варіанті, який запропонував В. Гошовський. Були збережені всі покажчики, пісенні тексти надрукували мовою оригіналу та з паралельним перекладом російською мовою.

До збірника увійшли 262 пісні (відібрані з-понад тисячі власних записів) та фундаментальна вступна стаття, що розкриває досліджувану етнографічну територію із широким соціально-історичним тлом. У вступі В. Гошовський подав

різні тематичні рубрики, зокрема, сформулював поняття народної пісні та завдання етномузикології, розкрив функцію пісні у житті народу, дав розгорнутий огляд жанрів і типів пісень у музичному фольклорі Закарпаття, виклав теоретичні основи музичних діалектів та методику музично-діалектологічного аналізу, історію збирання та вивчення українських народних пісень Закарпаття.

Для збірника були відібрані лише ті традиційні селянські пісні, які є найтипівшими для даного досліджуваного села або музичного діалекту, відомі більшості корінних мешканців середнього і старшого поколінь.

В. Гошовський уперше в цьому збірнику опублікував пісні, що за своєю функцією і стилем репрезентують унікальні зразки народної музичної культури. Це так звані “копаньовські пісні” та “гоєканя”. “Копаньовські пісні” відомі тільки на південно-східному Закарпатті, в долинах річки Тересви і Терєблі. Цими піснями-діалогами перегукуються зазвичай дівчата, які співають їх у час відпочинку після копання картоплі на індивідуальних земельних ділянках. “Гоєканя” (“гуяканя” чи “гуяканє”) було вперше записано В. Гошовським у 1963–1964 роках, у селах недалеко від Ужозького перевалу.

Пісенний матеріал у збірнику систематизовано за музичними діалектами (музично-етнографічними або музично-стилістичними районами): I. Пісні Гуцульщини; II. Марамороські пісні; III. Пісні Східної Верховини; IV. Пісні Західної Верховини; V. Пісні Ужансько-Тур’янської долини; VI. Ужгородські пісні; VII. Пісні Латорицької долини; VIII. Пісні Боржавської долини. В окремий IX розділ винесено міграційні пісні, що є оригінальним пісенним жанром закарпатського фольклору.

Всередині кожного музичного діалекту В. Гошовський систематизував пісні за жанрами, визначеними функцією пісні, а в межах жанру – за пісенними типами, а далі – за змістом. Така систематизація дозволила розглядати пісню в її природному середовищі, у зв’язку з духовним життям народу і його мистецькими потребами.

Для того, щоб полегшити дослідження формальних особливостей музичного фольклору і швидко орієнтуватися в матеріалі збірника автором складені, крім алфавітного покажчика пісень, виконавців, населених пунктів тощо, спеціальні покажчики: а) жанрово-тематичний, б) пісенних форм, в) ритмічних структур віршів, г) ладових систем і звукорядів.

У піснях збережені усі лексичні та основні фонетичні особливості місцевих діалектів і говірок, а також наслідки впливів літературної мови. Майже всі пісні доповнені примітками та коментарями.

Як вже зазначалося, збірка В. Гошовського “Українські пісні Закарпаття” постала вершиною у його музично-діалектологічних дослідженнях, поступове сходження на яку професійно та системно обґрунтовувалося низкою публікацій і в результаті завершено виданням пісень у відповідності до музичних діалектів. Ця збірка – результат довготривалої експедиційної діяльності вченого в межах конкретно визначеної території. Збірка “Українські пісні Закарпаття” – це наслідок виважених теоретичних та методологічних засад. Зрештою “Українські пісні Закарпаття” В. Гошовського, це не просто збірка, це видання, що за своїм обсягом матеріалу (польовими записами досліджуваної етнографічної території, соціально-історичним тлом), науковим опрацюванням (систематизацією, термінологічними нововведеннями, методикою музично-діалектологічного аналізу, примітками, коментарями, аналітичними покажчиками) визріла у серйозне монографічне дослідження.

Необхідно визнати, що антологія-монографія В. Гошовського “Українські пісні Закарпаття” постала феноменальним явищем в історії не тільки українського етномузикознавства, але й європейського.

Отже, музично-діалектологічний метод В. Гошовського, який він почав застосовувати з 1955 році на музичній культурі окремого регіону, а саме Закарпатті, успішно реалізувався в низці публікацій і довершився в антології-монографії “Українські пісні Закарпаття”. На основі багатого фольклорного матеріалу Закарпаття В. Гошовський засвідчив відмінності в тутешніх музичних діалектах, з’ясував власне місцеві особливості, визначив напрями, за якими слід вивчати діалектні варіанти і на основі якої методики це можна здійснювати найбільш ефективно. Вчений наголосив на потребі використання для запису пісень ретельно складених питальників і розвинув деякі принципи діалектологічних досліджень, що зводяться до:

1) систематизації пісень за типовими ознаками:

- а) пісні однієї ритмічної структури,
- б) пісні з однаковою мелодичною формою,
- в) пісні одного жанру;

2) виявленні спільних рис або варіантності та фіксації відсутності того чи іншого музичного явища;

3) картографуванні отриманих даних.

На нашу думку, важливість діалектологічного методу В. Гошовського полягала в застосуванні його для порівняльного аналізу на музично-синтаксичному (мелодична форма, структура вірша, взаємовідношення частин на інтонаційному рівні), морфологічному (аналіз музичних фраз, ритміки мелодичного контуру, метра, стрибків і ходів у мелодії) та фонетичному (ладові системи періоду, звукоряд, амбітус, мелодичні фігурації) рівнях. Цей метод дав міцну й широку основу для мелогеографії, складання музично-діалектологічних та музично-етнічних атласів.

Список використаної літератури

1. *Гошовский В.* Семиотика в помощь фольклористике / В. Гошовский // Советская музыка. – 1966. – № 11. – С. 100–106.
2. *Гошовский В.* Украинские песни Закарпатья / В. Гошовский. – М. : Сов. композитор, 1968. – 478 с.
3. *Гошовский В.* Фольклор и кибернетика / В. Гошовский // Советская музыка. – 1964. – № 11. – С. 74–83; № 12. – С. 83–89.
4. *Гошовський В.* До питання про музичні діалекти Закарпаття / В. Л. Гошовський // Матеріали першої Ужгородської міжвузівської конференції, присвяченої вивченню карпатських говорів : доп. та повідомл. Ужгородського державного університету. Серія філологічна. – Ужгород, 1958. – Вип. 3. – С. 70–74.
5. *Гошовський В.* Етногенетичні аспекти мелогеографії / Володимир Гошовський // Матеріали наукової конференції, присвячені пам’яті Івана Панькевича, 23–24 жовт. 1992 р. [Редкол. П. Федака (голова), Б. Галас, М. Мушинка та ін.]. – Ужгород, 1992. – С. 318–320.
6. *Гошовський В.* Збірник Закарпатських народних пісень / В. Гошовський, Ю. Качій // Народна творчість та етнографія. – 1960. – № 4. – С. 128–131. – Рец. на зб.: Закарпатські народні пісні / упоряд. М. Кречко. – Ужгород, 1959. – 188 с.

7. Гошовський В. Чеські народні пісні та танці / В. Гошовський // Народна творчість та етнографія. – 1961. – № 4. – С. 146–147. – Рец. на кн.: Lidové písně a tance z Valašskokloboucka / Uspoř. a zprac. K. Vetterl. – Praha, 1958. – Č. I. – 367 s.; 1960. – Č. II. – 506 s.

8. Колесса Ф. Музикознавчі праці / Ф. М. Колесса ; [редкол. : Л. В. Ревуцький (голова), М. М. Гордійчук та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970. – 592 с.

9. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії / С. Людкевич ; упорядкув., вступ. ст., пер. та прим. З. Штундер. – К. : Музична Україна, 1973. – 319 с.

10. Мушинка М. Автобіографія Володимира Гошовського в його листах до мене / Микола Мушинка // Пам'яті Володимира Гошовського (1922–1996) : зб. ст. та матеріалів / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника ; упоряд. В. Пасічник. – Львів, 2006. – С. 19–49.

11. Приватний архів Володимира Гошовського. Гошовський. Лист до С. Аксюка від 13 вересня 1958 р. – 1 арк.

12. Центральний державний історичний архів України у Львові. Ф. Р11. Опис 1. Справа 16, 5 арк. Гошовський В. Музичні архаїзми та їх діалектні особливості на Закарпатті.

Стаття надійшла до редколегії 17.03.2013

Прийнята до друку 21.05.2013

QUESTION OF MUSICAL DIALECTS IN SCIENTIFIC HERITAGE OF VOLODYMYR HOSHOVSKY

Volodymyr PASICHNYK

*Institute of research of library artistic resources
Lviv Stephanyk Scientific Library, National Academy of Sciences of Ukraine
str. Bibliotechna, 2, Lviv, Ukraine, 79602
tel.: (+38032) 261 55 12, e-mail: pasichnyk_v@i.ua*

The article reviews the scientific heritage of V. Hoshovsky, in particular his research in the field of musical dialects. Musical dialectological scientific method he gradually studied since 1955, based on theoretical principles Filaret Kolessa, Bela Bartok and other researchers of folk music. The basis for the study of musical dialects were ukrainian folk-songs in Zakarpattya region.

Key words: folklore, Zakarpattya, folk song, musical dialect, three level analysis of folk song, the song genre, song type.

ВОПРОСЫ МУЗЫКАЛЬНЫХ ДИАЛЕКТОВ В НАУЧНОМ НАСЛЕДИИ ВЛАДИМИРА ГОШОВСКОГО

Владимир ПАСИЧНЫК

*Институт исследования библиотечных художественных ресурсов,
Львовская национальная научная библиотека Украины им. В. Стефаныка
ул. Библиотечная, 2, Львов, Украина, 79602
тел.: (+38032) 261 55 12, e-mail: pasichnyk_v@i.ua*

Рассмотрено научное наследие В. Гошовского, в частности, его исследования в области музыкальных диалектов. Музыкально-диалектологический метод ученый постепенно нарабатывал с 1955 года, опираясь на теоретические основы Филарета Колессы, Белы Бартока и других исследователей народной музыки. Базой для исследования музыкальных диалектов послужило народно-песенное творчество украинского Закарпатья.

Ключевые слова: фольклористика, Закарпатье, народная песня, музыкальный диалект, трехуровневый анализ народной песни, песенный жанр, песенный тип.